

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто сутність та проблеми формування місцевих бюджетів в Україні; визначено шляхи використання загальних та спеціальних фондів у структурі бюджету; запропоновано комплекс заходів, спрямованих на покращення умов розвитку міжбюджетних відносин.

Аннотация. Рассмотрены сущность и проблемы формирования местных бюджетов в Украине, определены пути использования общих и специальных фондов в структуре бюджета; предложен комплекс мероприятий, направленных на улучшение условий развития межбюджетных отношений.

Annotation. The article deals with the nature and problems of local budgets in Ukraine, the ways of use of general and special funds in the budget structure, the set of measures aimed at improving conditions for the development of intergovernmental relations.

Ключові слова: місцевий бюджет, доходи місцевого бюджету, видатки місцевого бюджету.

Разом із здобуттям незалежності перед Україною постало важливе завдання – створення власної бюджетної системи, а на даному етапі – її подальше вдосконалення. Вирішення цього завдання вимагає переосмислення природи бюджету взагалі і місцевих бюджетів зокрема, визначення їх місця й ролі в економічній системі держави, теоретичного обґрунтування процесів формування дохідної бази і напрямів витрачання бюджетних коштів, сутності місцевого оподаткування і його ролі в доходах місцевих бюджетів, створення ефективної системи міжбюджетних відносин. В умовах переходу до ринку зростає значення місцевих бюджетів у проведенні економічної та регіональної політики, вирішенні соціальних проблем, підтримці незахищених і малозабезпечених верств населення, що також потребує відповідного теоретичного обґрунтування і практичного вивчення.

Проблематика місцевих бюджетів посідає важливе місце в дослідженнях багатьох вчених. Теоретичні витoki сучасних уявлень про природу і функції місцевих бюджетів, засади міжурядових відносин, сутність, роль і завдання місцевого оподаткування розроблені у працях вітчизняних вчених О. Василика, В. Гейця, М. Долішного, Б. Кваснюка, Т. Ковальчука, В. Кравченка, В. Лагутіна, І. Луїної, В. Опаріна, В. Федосова, Н. Чумаченка, А. Чухна, С. Юрія.

Місцеві бюджети займають одне з центральних місць в економічній системі кожної держави, в них зосереджується значна частина державних фінансових ресурсів. Місцеві бюджети є також найбільш чисельною ланкою бюджетної системи країни, вони відіграють важливу роль у перерозподілі валового національного продукту, фінансуванні державних видатків, перш за все, соціальної спрямованості.

Через місцеві бюджети здійснюється реалізація функцій, що покладаються на органи самоврядування. Як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування місцеві бюджети забезпечують необхідними грошовими засобами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що здійснюються органами влади і управління на відповідній території [1].

Через місцеві бюджети складаються певні фінансові взаємовідносини органів самоврядування практично з усіма підприємствами, установами, що розташовані на їх території, і населенням даної території у зв'язку з мобілізацією й витрачанням коштів цих бюджетів. Між місцевими бюджетами різних рівнів, а також між цими бюджетами і державним бюджетом виникають фінансові відносини з приводу перерозподілу фінансових ресурсів для забезпечення ефективного функціонування кожного бюджету.

Органам місцевого самоврядування надано широкі права для здійснення економічного і соціального розвитку на своїй території. У статті 43 Конституції України [2] зазначено, що місцеві органи самоврядування управляють майном, яке є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки та збори відповідно до закону; утворюють, реорганізують та ліквідують комунальні підприємства, організації, установи.

Місцевими бюджетами визнаються бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування. До складу бюджетів місцевого самоврядування відносять бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

Місцевий бюджет відповідно до Бюджетного кодексу [3] включає надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати складають єдиний баланс відповідного бюджету.

Статтею 13 Бюджетного кодексу передбачена загальна структура бюджету (незалежно від його рівня), його вертикальний та горизонтальний розподіл. Так, вертикальний розподіл бюджету дає змогу виділити у його складі загальний та спеціальний фонди, тоді як горизонтальний визначає склад доходів (ст. 29 – за Державним бюджетом, ст. 64 – 69 – за місцевим) і видатків (ст. 30, 31 – за Державним бюджетом, ст. 70 – за місцевим).

Загальний фонд складається з фінансування видатків бюджету за рахунок усіх дохідних надходжень, крім призначених для зарахування до спеціального фонду. Цей фонд забезпечує фінансування виконання основних функцій і завдань держави, територіальних громад, які певною мірою є узагальненими.

Спеціальний фонд передбачає предметно-цільове використання бюджетних коштів за бюджетним призначенням (стаття 2 Бюджетного кодексу), яке виступає як повноваження, надане головному розпорядникові бюджетних коштів Кодексом, законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні й часові обмеження і дозволяє надавати бюджетні асигнування. До спеціального фонду належать бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень; гранти або дарунки (у вартісному виразі), одержані розпорядниками бюджетних коштів з конкретною метою; різниця між доходами й видатками спеціального фонду бюджету.

Поділ бюджету на загальний і спеціальний фонди, джерела формування спеціального фонду, рішення про створення спеціального фонду у складі місцевого бюджету, передача коштів між загальним та спеціальним фондами бюджету здійснюються виключно згідно із законами.

Формування місцевих фінансів, як і всієї фінансової системи України, відбувається в жорстких умовах. Це гальмує процес становлення основ фінансової автономії місцевих органів влади. Комплекс проблем можна умовно поділити на дві частини: проблеми, які неможливо розв'язати за допомогою чинного законодавства, і проблеми, які можна розв'язати, але у віддаленій перспективі.

Автор згоден із думкою фахівців, які до найбільш гострих проблем у сфері формування місцевих бюджетів, а також їхніх відносин із Державним бюджетом України, у першу чергу, відносять такі [4; 5]:

- нестабільність дохідної бази;
- другорядність місцевих податків і зборів порівняно із загальнодержавними;
- використання вільних бюджетних коштів;
- недостатнє фінансування з Державного бюджету;
- залежність місцевих бюджетів від субвенцій інвестиційного характеру;
- неефективну систему вилучення надлишків загальнодержавних податків;
- наявність місцевих податків, витрати на адміністрування яких перевищують надходження;
- невеликий перелік місцевих податків і зборів порівняно з іншими країнами;
- незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів і, як наслідок, низька їх питома вага в доходах місцевих бюджетів.

Дослідження сучасних проблем з питань удосконалення бюджетної системи дозволило виділити основні напрями подолання зазначених проблем, пов'язаних із формуванням місцевих бюджетів, якими є:

- чітке законодавче закріплення бюджетних повноважень і відповідальності влади у процесі формування дохідної частини місцевих бюджетів;
- підвищення контролю в процесі сплати та використання доходів місцевих бюджетів;
- пошук альтернативних джерел наповнення дохідної частини бюджетів фінансовими ресурсами;
- формування дохідної частини на основі об'єктивної оцінки їх податкового потенціалу;
- використання стабільних базових показників та нормативних розрахунків від державних показників до місцевих бюджетів.

Реалізація зазначених заходів та врахування досвіду економічно розвинених країн неодмінно сприятиме зміцненню фінансових основ діяльності органів місцевого самоврядування регіонів України, забезпечить сталий соціально-економічний розвиток територій, підвищення соціального захисту та добробуту громадян. Тобто успішний соціально-економічний розвиток регіонів України можливий лише за умови проведення в державі реформ, результатом яких має стати формування нової, сучасної організації як державної влади, так і місцевого самоврядування.

Наук. керівн. Грачов В. І.

Література: 1. Василик О. Д. Бюджетна система України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с. 2. Конституція України. – К. : Право, 1996. – 40 с. 3. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 8.07.2010 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>. 4. Катасонова О. М. Актуальні проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів / О. М. Катасонова // Економічний простір. – 2010. – № 12. – С. 114–118. 5. Прохорова В. В. Проблемы формирования доходов местных бюджетов / В. В. Прохорова // Економічний простір. – 2009. – № 24. – С. 90–95. 6. Аптекарь С. Про формування місцевих бюджетів / С. Аптекарь, В. Краснова // Економіка України. – 2010. – № 4. – С. 42–47.